

הם נושאים ברמה: אולם הם התנדבו גם מתוך הכרה יהודית לאומית בולטת, ובעקבות תנועת ההתגייסות שאורגנה ע"י מוסדות יהודיים. על אפיה היהודי-הלאומי של התנדבות זו מעידות גם התוצאות. צבא המשלוח של דרום אפריקה מונה כיום, לפי דברי שידורו של גנרל סמקס, מאה אלף איש. היהודים מהווים בצבא זה, כעשירית הצבא כולו; אך חלקם באוכלוסייה הלבנה של הדומיניון הוא פחות מחמשה אחוזים, ובאוכלוסייה הכללית — רק כדי אחוז אחד וחצי. תעודות רבות-ערך תוטלנה על צבא המשלוח הדרום-אפריקני במערכה הכבדה שתתחולל במזרח התיכון. עליו יועמס התפקיד לחסל את הכבוש האיטלקי בחבש, ולהבטיח את ערפם של הצבאות הבריטיים הפועלים על גדות הים התיכון.

גופי המתנדבים העברים בא"י ובאפריקה הדרומית לא יהיו, איפוא, כמות מבוטלת בחזית המכריעה ובשעה המכריעה. יכולים הם להשתוות, ללא כל רגש התבטלות, אל נציגותם של כמה בעלי ברית אחרים.

הקיבוצים היהודים, שזכו להתנדב למלחמה זו, בצדם של עמי חבר הלאומים הבריטי (וקבוצים יהודים רבים לא זכו מחמת המשחית), עשו זאת ללא כל תנאי, אלא מתוך התקווה, המשותפת לכל הלוחמים, שעם תום המלחמה יזכה גם עם, כדוגמת שאר העמים המדוכאים, בקיום של כבוד ובמולדת חפשיית. זאת חנוכה תשי"א.

אליהו נולומב

זאב ז'בוטינסקי ותנועת הגדודים העברים

(סוף)

ח.

איש לא יוכל למעט את ערך השפעתו של ז'בוטינסקי בענין הקמת הגדודים העברים. גדוד המגוייסים מלונדון הוא פעלו כולו; ליצירת גדוד המתנדבים בא"י סייע הרבה, הן בעידוד הפנימי שעודד את המתנדבים בשעות משבר קשות, והן בפעולתו והדרכתו במו"מ החיצוני הקשה עם השלטונות. אמנם בהקמת הגדודים האמריקאים לא היה לו כל חלק באופן בלתי אמצעי, אבל שמע פעולתו של ז'בוטינסקי בלונדון פעל במידה לא מעטה גם באמריקה. גם גדוד נהגי הפרדות בגליפולי, זה החלוץ לגדודים העברים, אשר ז'בוטינסקי התנגד ליצירתו בתנאים שנוצר, ינק לא מעט מהשפעתו הפנימית ומפעולתו החיצונית של ז'בוטינסקי. והנה, האינציאטור של הגדודים העברים, נלווה אל הגדודים וחי בתוכם; אבל מה היא השפעתו על הגדודים לא רק בהיוצרים, אלא גם בחייהם? רק במומנטים בודדים מנסה ז'בוטינסקי להשפיע

על אופים והתנהגותם. בדרך כלל הוא עומד מן הצד, אף בשעות מכריעות מאוד. בתוך גדודו הוא, גדוד המגוייסים מלונדון, זה המכונה 38 של קלעי המלך, לא היתה אמנם כל אפשרות של השפעה. החיילים, ברובם הגדול, ראו את האנשים שהביאו אותם לחיי-צבא רק כממייטי-אסון בלבד. אפילו אל המתנדבים מא"י ומאמריקה התייחסו באיבה, על עוון שייכותם לתנועה שגרמה להם, לאנשי לונדון, להתגייס לצבא. עם הגדוד ה-39, האמריקאי, היו לז'בוטינסקי רק יחסים מעטים, ונסיונות השפעתו על חיי הגדוד הזה כמוהם כאפס. ואולם גם בעניני הגדוד הארצישראלי, שבו היו חיים צבוריים תוססים בלי הרף, התערב ז'בוטינסקי אך מעט.

עם ראשית צעדיו של הגדוד העברי הארצישראלי התחוללה בתוכו תסיסה פנימית חזקה. היו בגדוד שני חלקים, ושניהם לא היו מרוצים מיחס השלטונות הצבאיים אל הגדוד. חלק אחד טען, כי מעכבים את הכשרת הגדוד לקראת השתתפות בכיבוש הארץ ולקראת מילוי התפקידים אשר למענם התנדב. חלק שני טען לקיפוח השפה העברית והאופי התרבותי העברי של הגדוד. בעצם, לא היו ניגודים יסודיים בין שני החלקים, אך היה ניגוד תכסיסי רציני. השאלה היתה: מה צריך להיות מרכז התביעה, ובאילו דרכים צריכים החיילים לבוא בתביעותיהם. במחלוקת זו התערב ז'בוטינסקי באופן פעיל, ולא רק בדרך של הוכחה, אלא גם בדרך של לחץ ואיומים כלפי הצד שראה את מרכז התביעה בשאלת השפה והאופי התרבותי, ושרצה להגיש את תביעותיו לאו דוקא בדרכים מקובלות בצבא. למעשה לא הביאו הניגודים האלה שום תוצאות חמורות. בהרבה הכריע בשאלה זו ויצמן, שדעתו לא היתה שונה מדעת ז'בוטינסקי. נמצאה גם צורה למסירת התביעות, שלא על ידי החיילים עצמם, אלא בצורת פנייה של ועד הצירים אל השלטונות: אך נראה הדבר, כי צורת ההתנגשות הראשונה עם חיילים ארצישראליים מתנדבים לא אימצה את היחסים בין הגדוד ובין ז'בוטינסקי.

משבר כבד עבר על הגדוד, כאשר נכבש החלק הצפוני של א"י, והרוב של הגדודים העברים לא שותף כלל בפעולת הכיבוש. המרירות בתוך הגדוד גברה ביחוד לרגל החשד, ששיטה זו של אי-שיתוף תימשך לא רק במלחמת הכיבוש, אלא גם ביחס לשמירת הארץ. השקייית הגדוד הארץ-ישראלי במצרים לאחר הכיבוש נראתה כגזרת-גלות ללא כל יסוד. הגדוד חיפש דרכים לביטוי מרירותו ותביעותיו. ז'בוטינסקי לא היה שותף לכל החויה הזאת ולכל אשר עבר על הגדוד עד אשר השיג את מבוקשו והועבר לארץ.

בתוך הארץ נתקל הגדוד באטמוספירה קשה. חוגים פקידותיים ידועים היו מוכנים לקלוט כל קטרוג על החיילים היהודים, והם באו בתביעות בלתי פוסקות אל הצבור היהודי, ואל החיילים היהודים במיוחד, להרכין ראש, „שלא לגרות את הערבים“. פעולות הסתה והזדיינות מצד השכנים, אשר נתגלו ע"י אנשי הגדודים תוך מילוי תפקידם, נתקלו ביחס של הסחת דעת. לבסוף הורחק הגדוד למדבר. כל המאורעות האלה היו מלווים סערות נפש וויכוחים פנימיים. ז'בוטינסקי נקט, ככל האפשר, בשיטה של אי-התערבות.

גם כאשר נעשה הנסיון, בזמן ששהה הגדוד במדבר ע"י רפה ואל עריש, לפזרו ליחידות ולשלחן מחוץ לא"י, והגדוד המךה את הפקודה הזאת, מבלי שים לב לכל האיומים במשפטי צבא קשים, — לא הגיעה הדרכתו של ז'בוטינסקי לגדוד. בינתיים יצא ז'בוטינסקי מן התחום הצר של חיים בגדוד ועוד בהיותו קצין, עבר לשמש כחבר בוועד הצירים.

הפגישות בין הגדוד ובין ז'בוטינסקי תכפו יותר, כאשר החלו תכניות הדימו-ביליוציה. הרצון לשחרור החיילים העברים בא משני צדדים, מצד השלטונות ומצד החיילים עצמם, אשר נמאסו עליהם חיי הצבא. ז'בוטינסקי פתח שוב בפעולה נמרצת נגד פיזור הגדודים העברים הקיימים, עד אשר תמצא מסגרת חדשה בשביל גיוס יהודים ליחידות צבאיות עבריות בארץ. הפגישות בתקופה זו לא היו קלות לשני הצדדים. הזרות של ז'בוטינסקי אל החייל העברי בחיי יום יום שלו, ועוד יותר בזמן האבקו על האופי העברי של הגדוד, נתנה את אותותיה, וקשה היה למצוא שפה משותפת בינו ובין הגדודים, שהיו נתונים במשבר חמור וחיפשו עצה ועזרה של מדריך-ידיד.

באותה תקופה נאם ז'בוטינסקי כמה פעמים בגדודים. בתשובה לחיילים שטענו כי נמאסו עליהם חיי הבטלה של הגדוד והם רוצים לשוב לחיי עבודה, בנין והגנה בארץ, השמיע באחד מנאומיו הארצישראליים את משלו בדבר „גוי” תם, שאינו מבין, מה טעם עושים מאות אנשים בעבודה משונה, שאין הוא רואה צורך בה. חופרים הם מיני חפירות, סוללים סוללות ומניחים פסי ברזל על האדמה. כשמסבירים לגוי זה, כי עבודה זו נעשית לשם יצירת תחבורה נוחה בארץ, הרי הוא תמה שוב ואינו מבין. לדעתו נחוצים לכך עגלות וסוסים. רק לבסוף, כשהמלאכה נשלמה ועל פסי הברזל מופיעים הקטר וקרונות הרכבת, רק אז נפקחות עיני הגוי להבין את ערך עבודת הסוללים. כן, אמר ז'בוטינסקי, יפקחו בבוא השעה גם עיני האנשים המולולים עכשיו בחיי הבטלה, כביכול, של החיילים היהודים בגדודים. דבריו של ז'בוטינסקי עשו, בלי ספק, רושם. נאומיו היו, כמו תמיד, מלאכת מחשבת. ואולם כמו תמיד היתה חסרה גם הפעם ההבנה לנפש אנשי ההגשמה: שוב היתה קיימת החציצה בלבבות בין ז'בוטינסקי התובע ובין קהל הנתבעים.

בעצם לא היו חילוקי דעות בין אנשי הגדודים ובין ז'בוטינסקי. עם ההכרזה על אפשרויות הדימוביליוציה, זמן-מה לאחר שביתת הנשק, החליטו אנשי הגדודים, בפגישה שהיתה לבאי כוחם בלוד, לבלי השתמש באפשרויות השחרור מן הצבא, במידה שזה עלול לגרום לפיזור הגדודים לפני ועידת השלום או לפני שתפתחנה אפשרויות של גיוס חדש. מצד שני השלים גם ז'בוטינסקי עם השתחררותם של אנשים הדרושים לעבודות מסוימות בארץ. ואעפ"י כן בהזדמן עכשיו ז'בוטינסקי עם החיילים נשא הדבר לעתים אופי של פגישת-יריבים.

טיפוסית ביותר היתה פגישתו של ז'בוטינסקי עם ב"כ הגדודים בוועידת היסוד של „אחדות העבודה”. הרוב הגדול של החיילים הארצישראליים והאמריקאיים הצטרפו ל„אחדות העבודה”. אפשר לומר, כי הנסיון של אחד מפלגות הפועלים ושל יסוד „אחדות העבודה” הוכן עוד בגדודים. גם שאלת הגדודים הוצגה בוועידה זו. הדיונים וההחלטות של הוועידה עתידים היו לקבוע בהרבה את התנהגות החיילים, אם יגישו בקשה לשחרורם, או ישארו בגדודים. משום כך בא גם ז'בוטינסקי לוועידה. הוא פתח בענין הגדודים לפני שדיבר המרצה בשאלה זו, מסר אינפורמציה על עמדת הממשלה, על הענקת שם עברי לגדוד הארצישראלי ועל הסיכויים לגיוסים חדשים, כדי לקיים את הגדודים העברים בתמידות. כמו-כן דיבר על סכנת הפרעות בארץ, והכריז, כי „מי שעוזב עתה את הגדודים הרי הוא בוגד לאומי”. הרוב הגדול של המתוכחים עם ז'בוטינסקי לא חלק על הצורך להשאר בגדוד, כדי שיהא הפתח פתוח לקיום כוח עברי; אולם היתה התמרמרות, כמעט כללית, על הכרזת ה„בגידה” ועל חוסר

ההבנה שגילה ז'בוטינסקי ביחס לחייל העברי בארץ ישראל, שיש לו צורך להיות לא רק מקבל פקודות, כי אם גם משתתף בהכרה ובפועל בחיי הארץ. „ויצמן בא לגדוד ומפתח תכניות של עתידות הפעולה הציונית. אין הוא מתיחס לגדוד כאל קיבוץ של חיילים סתם, ואין הגדוד יכול להתקיים אך על תקנון חיילי בלבד; לא החוקים הצבאיים, אלא כוחות הנפש שבנו שמרו וישמרו על הגדודים“ — כך טען המרצה מטעם „אחדות העבודה“ כנגד ז'בוטינסקי. — „אשר לבגידה, אין ההולך לעבודה אחרת נחוצה בארץ בוגד. הוא ממלא את חובתו בצורה אחרת, ואין צורך בהוקעות והכרזות מסוג זה, למען יקיימו החיילים העברים את חובתם“. בעצם הבינו גם השלטונות באותה תקופה שלאחר המלחמה, כי אין לגזור על החיילים כי יזורו מן החיים הציבוריים. האפשרות שניתנה לחיילי הגדודים העברים להשתתף בועידה זו עצמה, האפשרות שניתנה לז'בוטינסקי להיות חבר ועד הצירים בעודנו קצין — היתה עדות מספיקה לכך. אולם ז'בוטינסקי עמד בעקשנות על הרעה, כי החייל חייב לפרוש מכל חיים אזרחיים, ובזאת הוא ממלא את תפקידו. גם בנאום התשובה שלו בועידת „אחדות העבודה“ עמד על כך. הוא תיקן רק את דבריו ביחס למשתחררים והודה, כי אמנם יש אנשים שצריך להוציאם לתפקידים אחרים. יותר משהסעירו חלוקי הדעות, השפיע הרעה ריחוק הלבבות והזרות בדרכי הביטוי של ז'בוטינסקי בדברו על המתנדבים: „...ועד הצירים אינו מפריע לכל חייל להשתחרר. אילו היה שלטון בידי — הייתי מפריע, אך אין השלטון בידי. ואני אומר לכל מי שרוצה ללכת: *Скатертью дорога* * אך אלה שיחליטו להשאר — צר לי להוסיף על עולם — אלה יהיו חיילים ורק חיילים“. זה היה סגנון דברי הסיום של ז'בוטינסקי בועידה. מרים היו הדברים ועוררו מרירות. הם הרחיבו את הקרע בין ז'בוטינסקי ובין אנשי הגדודים. ואולם לגבי העיקר קבעו החיילים את דרכם בהתאם לצרכים ולציוויים הלאומיים שעליהם עמד גם ז'בוטינסקי. יותר משנה לאחר הועידה עוד הוסיף הגדוד הארצישראלי להתקיים. וגם לאחר זה הוציא מתוכו גרעין, שנועד לשמש יסוד ליחידה עברית מחודשת והמשיך בשרותו כשנה נוספת. פיזור גמור של הגדוד בא לא באשמת החיילים, אלא לפי החלטת הממשלה, אשר הגלתה את מפקדו — הקולונל מרגולין — מארץ ישראל והחליטה להפסיק את עצם קיומו של הגדוד לאחר הפרעות ביפו ב-1921.

יא.

מאמצים מחודשים לשמור על נכונותם של החיילים להמשיך בשרותם בגדוד נדרשו באופן מיוחד מקץ שנה, בערך, לאחר הועידה האמורה. לא רק משום שעברה שנה ושום התקדמות לא חלה בתכניות לקיום יחידות צבאיות עבריות ולגיוס מתנדבים לתוכם, אלא גם מפני המצב בארץ כולה. הסימנים של הפקרות פשטו בפינות שונות. התנפלויות תכפו. איומים בשוד וטבח נעשו חזיון רגיל. בצפון החלה להתרכז תנועת מרד ערבית נגד השלטון של הצרפתים בסוריה ושל האנגלים בא"י. חברי הגדודים הרגישו, שבהיותם בישובים אשר בארץ יוכלו למלא תפקיד של הגנה ממשית, בעוד שבגדוד הם נדונים לפסיביות גם בשעת סכנות חמורות. ושוב מופיע ז'בוטינסקי בגדוד, והוא תובע להשאר. אל ז'בוטינסקי נלווה בתקופה זו גם טרומפלדור, אשר הספיק בינתיים לחזור מרוסיה לארץ.

ז'בוטינסקי וטרומפלדור עשו זמן-מה ביחד במפעל הקמת הגדודים העברים, בראשית הפעולה. הם החלו יחד את דבר ההתנדבות במצרים, אולם דרכיהם נפרדו

* מעין „הדרך פנויה לפניך“, או „לך לך לכל אשר תלך“.

בקרוב, אחרי שהמשלה הסכימה לקבל את המתנדבים רק לגדוד נהגי הפרדות בחזית גליפולי. ז'בוטינסקי סרב להצעה זו ונסע ללונדון. טרומפלדור הלך עם המתנדבים. אחרי-כן נפגשו שנית בלונדון. השתתפו במקצת יחד במו"מ עם השלטונות. הפעם אנו רואים את ז'בוטינסקי וטרומפלדור מתיחסים לעמדת השלטונות באופן הפוך מאשר במצרים. בלונדון נשאר ז'בוטינסקי מתעקש ומתמיד, וטרומפלדור עזב ונסע לרוסיה. ואין כל תמיהה בדבר. ז'בוטינסקי ראה את המשא-ומתן בלונדון על גיוס-חובה כאמצעי אחרון בדרך להקמת כוח עברי. ואילו טרומפלדור האמין בכוח ההתנדבות העברית ובכוח של פריצת החומה ע"י גיוס חפשי של צעירי ישראל באשר הם שם. לפיכך נסע לרוסיה למקום הריכוז של כוחות עבריים. ואמנם ארגן בימי שלטונו של קרנסקי את ברית החיילים העבריים. הוא תיכן תכניות לשתף את הארגון הזה במלחמה בחזית קוקו, מתוך תקווה להגיע לארץ. כל החלומות האלה סוכלו עם כיבוש השלטון ברוסיה ע"י הבולשביקים. אז התמסר טרומפלדור לשני התפקידים של ההגנה העצמית ושל הקמת החלוץ ברוסיה. עם בואו לארץ-ישראל כשליח „החלוץ“ נפגש טרומפלדור שנית עם רבים מחבריו, שהיו עתה בגדוד העברי, ועם ז'בוטינסקי, אשר היה חבר ועד הצירים. גם טרומפלדור כז'בוטינסקי תבע עכשו בשם העתיד את ההשארות בגדוד.

יב.

מתוך הכרת המצב נאלץ אז הגדוד להסתפק בגיוס אמצעים ובשחרור חלק קטן מאנשיו, לשם עזרה לנקודות הנתונות בסכנה: אך עם כל האפשרויות הקטנות של השתתפות ממשית, היו עניני הגנת הישוב ענין החיים העיקרי של חיילי הגדוד, ובאי כוח הגדודים היו בין התובעים הנמרצים ביותר להחיש עזרה אקטיבית למגיני הצפון.

מתולה, כפר-גלעדי ותל-חי נמצאו אז באיזור של מלחמה ממש בין מתקוממים ערבים לבין גדודי צבא צרפתים. רבים השתוממו לדבר, שמתישבי הנקודות האלו אינם בורחים על נפשם. מתולה נעזבה, אמנם, אחר ימים מעטים. אולם כפר גלעדי ותל-חי החליטו לעמוד על נפשם ולשמור גם על מתולה, עד קצה גבול האפשרות. מפינות שונות בארץ החלו צעירים לבוא בשביל להשתתף בהגנת הנקודות האלו. מספר המגינים הגיע לעשרות רבות בכל אחת משתי הנקודות. לגבי צרכי ההגנה היה, אמנם, מספר זה מועט, אך לגבי היכולת להחזיק את האנשים, לציידם ולכלכלם, היה המספר הזה רב מדי. והנה החלו להופיע מדי שבוע בשבוע מכתבי תביעה מאת המגינים, וטרומפלדור בראשם. הם דרשו קודם כל עזרה בציוד ומזון, אך גם באנשים. הישוב צריך היה לגלות את הכשרון להיענות בשעה ובצורה הנאותה. אך כשרון זה נתגלה רק אצל פרטים, במידה שהאנשים יכלו לפעול על דעתם ואחריותם הם. במידה שהעזרה נתבעה ממוסדות, באה התשובה בראשונה בצורת ויכוחים והיסוסים.

בין ראשי המהססים — אפשר גם לומר — בין המתנגדים להביא עזרה לצפון היה גם ז'בוטינסקי. תחילה טען ז'בוטינסקי, כי הצרפתים מעונינים להגן על המקומות ולקיים את הסדר בצפון, ודישגל — המצביא הצרפתי בסוריה — יעשה את מלאכתנו. אחרי כן הוכיח ככל אשר יכול, כי לא בידנו להחזיק מעמד, כי קרבנותינו יהיו קרבנות שוא, ועלינו לעזוב מיד את נקודות-הסכנה. יריביו הקשים ביותר של ז'בוטינסקי היו אז שליחי הפועלים ובאי-כוח הגדודים. המחלוקת לא היתה אסטרטגית. היא נסבה בעיקר על השאלה, אם אפשר ומותר לנו לעזוב נקודה ישובית ללא האבקות, ואם בריחה מנקודה מסוכנת אינה עלולה לסכן את כל עמידתנו בארץ. הויכוחים וההיסוסים הללו גרמו במדה ידועה לכך, שגם העזרה האפשרית לא ניתנה

במועדה. נקודות הצפון נעזבו באין ברירה, אולם הן נעזבו אחרי האבקות של גבורה ואחרי שנפלו בקרב שבעה חברים עם טרומפלדור בראשם.

יג.

לאחר מעשה הבין ז'בוטינסקי את ערך העמידה בתל-חי. תל-חי וטרומפלדור נעשו סמלים בשביל תנועות, שהוא התיצב בראשן. אך כשם שהמעשה עצמו היה זר בשעתו למי שענד אחר כך לתנועותיו את הסמל, כך נשאר גם תכנו של הסמל זר לנושאים גם לאחר שקיבלו אותו. אחד הבית-רים התבטא בהזדמנות אחת בדברים הבאים: „טרומפלדור, כפי שהוא מתגלה למעשה בחייו, אינו אלא חלוץ כאלפי פועלים אחרים. לא הוא משמש לנו סמל, אלא אך ורק האגדה, שאנו יצרנו על דמותו“. אכן גם ז'בוטינסקי בעצמו אינו מקבל כדוגמא וסמל את מעשה הגבורה ומסירות-הנפש, כפי שהוא מתגלה במציאות. כך, למשל, בספר על תולדות הגדודים, מביע ז'בוטינסקי את צערו על שתנועת הפועלים נחפזה לפרסם את יומנו של טרומפלדור. יומן זה, שהוא ספר חינוכי לכל מי שמתכוון בגופו להגשמה בשדות העבודה וההגנה, נראה בעיני ז'בוטינסקי „מלא“ יותר מדי „דאגות וצרות יום יום מחיי המחנה“. הרי זה מפריע, כנראה, לאגדה, הרוצה ליהנות יותר מהשם, מאשר מתוכן האמת האצורה בו.

גם בענין ההגנה בתקופה שלאחר הגדודים אין המעשה, כשהוא לעצמו, מהוה עיקר לז'בוטינסקי. הוא מודד כל פעולה לפי הרושם שתעשה, ולפי מה שיסופר עליה: המעשה עצמו אינו חשוב בעיניו אלא במידה שיש בו לשמש בסיס לתביעה מן החוק. אנו בכוחותינו לא נצליח, לפי דעתו, להגן על עצמנו בתקופה זו, ועלינו לתבוע לפי שעה הגנה מאחרים, (בתקופת תל-חי הנתבעים הם: הצרפתים ודישנל; בתקופות הבאות — נתבעת לכך האדמיניסטרציה בארץ). על כן סבור הוא, כי רק המעשה המחזק את תביעתנו החיצונית יש לה ערך. חיזוק עמדותינו העצמיות והגנת עצמנו בכוח העמדות הללו אינם עיקר, לדעת ז'בוטינסקי. לפיכך אין ז'בוטינסקי נמצא עם המגינים למעשה. אבל בשעה שהשלטונות מעוררים משפט על ההגנה, הוא חושב לנחוק ליטול על עצמו את האשמה. והוא יודע ללכת למאסר, לקבל על עצמו את האחריות ולעורר מן המאסר את הישוב ואת התנועה הציונית למלחמה בשלטונות המסכנים את שלום הארץ ואת עתיד הציונות.

ז'בוטינסקי עושה, בזמן ההוא, בימי פרעות ירושלים בשנת 1920, מעשה בעל ערך מדיני כביר. הוא מפגין ברחובות ירושלים את זכות ההגנה ונאסר עם חלק מהמפגינים. למעשהו זה היה הד רב, והיו לו גם תוצאות חשובות. דעת הקהל היהודית בארץ-ישראל ובחו"ל התלכדה מסביב לז'בוטינסקי הנאסר. בראש תנועת המחאה התיצבו הפועלים ואנשי הגדודים. לאות הבעת הסולידריות נבחר אזי ז'בוטינסקי בראש כל הרשימות לאספת הנבחרים. הרוחות לא שקטו אלא עם חילופי הממשלה.

יד.

אחר שחרורו עבר ז'בוטינסקי לעבודה ציונית מדינית בלונדון. המגע שלו לשאלת הגנת הארץ כמעט שנפסק. רק מזמן לזמן היה חוזר ומוכיח, כי פתרון השאלות המדיניות כרוך בגדודים עברים, ובהזדמנויות שונות היה מכריז ומדגיש, כי מחוץ לגדודים אין הגנה, וכי הטיפול בהגנה עצמית אינו אלא בזכו כוחות לחינם. גדודים צבאיים כאמצעי הגנה יחיד — דבר זה נעשה עיקר של אמונה לז'בוטינסקי. והוא העביר את העיקר הזה משדה החיים הארצישראליים גם אל החיים היהודים בכלל.

מלחמת האזרחים ברוסיה הלכה וקרבה אז אל סופה. בגל הפרעות שעבר אז על יהודי אוקראינה נשמדו למעלה ממאה אלף יהודים. הצורך בהגנה עצמית ברוסיה פיצם אז את כל תפוצות הגולה. היה חשש גדול שדניקין, פטלורה ודומיהם ינסו ללבות שנית את מלחמת האזרחים ברוסיה. על כל פנים ידוע היה, כי אותם הגנרלים ו"המנהיגים" מנסים, לאחר כל כשלונותיהם, לאסוף כוחות חדשים ולקבל שוב תמיכה מאת המדינות האויבות למשטר הבולשביסטי ברוסיה. ואולם מארגני מלחמת האזרחים, ששם נודע לשמצה בחוץ-לארץ בגלל הדם היהודי הרב שנשפך על ידם, חשבו עתה, כי לשם קבלת התמיכה המדינית בארצות המערב, עליהם לטהר עצמם מכתם-הפרעות. ובצורך הזה שלהם, להגיע לידי איזו ריִהֶבֶילִיטַצְיָה, ניסה ז'בוטינסקי להשתמש. הוא נכנס בדברים עם סלױינסקי, בא-כוחו של פטלורה, ועיבד אתו הסכם על יצירת גדודים יהודים, שילכו בעקבות מחנה פטלורה וישמשו צבא-משמר, כדי למנוע פרעות בשטחי רוסיה אשר יקבשו ע"י פטלורה.

הסכם זה לא הביא לידי שום תוצאות ממשיות. פטלורה—סלױינסקי עוררו אי-אמון לא רק כפורעים, כי אם גם כניגפים. והם לא יכלו להפיג את אי-האמון מלב האנשים במערב. הם לא הצליחו לקבל עזרה. שום מסע-מלחמה על רוסיה לא אורגן, וגם גדודי-המשמר היהודים לא נשארו אלא על הנייר בלבד. אולם העובדה עצמה של חתימה על הסכם עם פורע, של נכונות להגיש לפורע זה סיוע מוסרי, מתוך אמונת-שוא, שאפשר להקים כוח נגד פרעות בעזרת מי שארגן אותן, עוררה סערה רבה בעולם היהודי ובעולם הציוני.

עד סוף ימיו הוסיף ז'בוטינסקי להצדיק את מעשהו זה. „הגנה מפני פרעות מצדיקה כל מעשה וכל התקשרות, והלא זו היתה מטרת ההסכם“ — טען ז'בוטינסקי לעתים קרובות. עוד בראשית ימי פעולתו הציונית, בימים הראשונים לפעולתו בהגנה ברוסיה, נודמן לו לז'בוטינסקי להיודע, כי קבוצת ההגנה שלו מצאה חסות אצל בן-אדם, המשמש מרגל במשטרה הרוסית. למעשה היה האיש אידיאליסט, אשר הוטעה לחשוב, כי אפשר להניע את המשטרה לפעול לטובת הפועלים, אם תנועת הפועלים תסתלק מכל פעולה פוליטית. הוא לא היה איפוא מרגל סתם, כי אם חבר לקבוצה, שנכשלה מטעמים אידיאולוגיים. אולם ז'בוטינסקי לא היה בטוח בזאת. הדבר גם לא ענין אותו. „לא איכפת לי, אם אדם ישר וטועה היה אותו שחביבך, ואם מרגל ובוגד מדעת. בעיני אני, — מן היום שנתן לנו מקלט בטוח כזה לזיון היהודים כיפר על כל עוונותיו“. כך כותב בענין זה ז'בוטינסקי באוטוביוגרפיה שלו, וכך מתיחס ז'בוטינסקי לא רק אל מרגל מדעת, אלא גם אל מארגן הפרעות עצמו. משחתם סלױינסקי על הסכם לזיון יהודים כיפר, כנראה, על כל עוונותיו. מעתה מותר ליהודים להיות לו לעזר. שום תנועה עממית יהודית לא יכלה להשלים עם תפיסה כזו ועם מעשה זה. אכן, נמצאו, בכל זאת, קבוצות אנשים נאמנים לז'בוטינסקי, אשר ההעזה שבצעדו והטכסיס החדש שהוא רצה להרכיב לתנועה יהודית משכו את לבם. מי יודע, אפשר שהסכם פטלורה והסערה סביבו היו הגילויים הראשונים לרעיון של הקמת מפלגה והסתדרות יהודית, אשר כל האמצעים כשרים בעיניה ואשר מאירי דרכה הם נושאי הריאקציה המודרנית בעולם.

טו.

בלב ז'בוטינסקי מתחיל להתרקם החלום על מפלגה מיוחדת. והוא גם עושה צעדים ראשונים להגשמת החלום. הוא מחפש לו אדם מארגן. אחד המועמדים, שהסב אליו את תשומת-לבן, ואשר על אודותיו הוא מתייעץ עם נאמניו, הוא

אלכסנדר אהרונסון. אפשר שהקשרים עם האת, אהרון אהרונסון, הם שגרמו לכך? ואולם יש מקום לשער, כי מועמדות זו באה גם לרמוז, לאן פני המפלגה החדשה מועדות.

אלכסנדר אהרונסון היה בן זכרון-יעקב, אחד מראשי קבוצת בני האכרים-הגדעונים" - מלפני המלחמה. תורת ה"גדעונים" - עד כמה שהיתה להם תורה - היתה, כי הישוב היהודי בארץ צריך להיות ישוב של בעלים ושליטים. הם התנגדו לפועל העברי ולשומר העברי, ובכמה הזדמנויות ארגנו התנגשויות עם אנשי "השומר". הכוח המניע בקבוצה זו היה רגש פטריוטי מיוחד של "בני הארץ", בניגוד ל"רוסים" - פועלי העליה השניה.

רגש פטריוטי זה של "בני הארץ" ליכד גם אחרי-כן בימי המלחמה את הקבוצה, שגודעה בשם קבוצת המרגלים. הם רצו במפעל מדיני מיוחד, אשר יוצא אל הפועל על ידם. אהרון אהרונסון התוה לפניהם דרך-פעולה, על ידי התקשרות עם אנגליה. מכיוון שהקבוצה היתה קטנה, ורצתה להסתמך על כוחותיה בלבד ולא לצרף בני-גולה אליה, לא הלכה ולא יכלה ללכת בדרך של קשר מדיני גלוי, ושל נסיון להקמת כוח עברי מזוין; השירות הטבעי ביותר, שיכלה למלא קבוצה כזאת בכוחותיה בלבד, היה שירות-הריגול.

כידוע, וכאמור לעיל, היה בציונות ובישוב ויכוח רב גם על ענין הגדודים העבריים; אך בנוגע לריגול, שלא יצר שום כוח ושום נכס עברי, ואשר העמיד את הישוב העברי בסכנה יותר גדולה משסיכנו אותו כל פורמציות צבאיות בחזית, לא היו כמעט חילוקי דעות. המרגלים נדחו ע"י הישוב גם אחרי כן, לאחר הכיבוש, כאשר הופיעו בבגדי שרד והיו נתמכים בידי השלטונות האנגלים. גם גילויי הגבורה האישית של שרה אהרונסון, אשר מתה מות גבורים, לא שינו את יחס הישוב אל ענין המרגלים. כי גבורה אישית אינה תמיד נחלת ההולכים בדרך הישר דוקא. רק בימים קדומים היו בודקים צדקת אדם לפי כוחו וגבורתו.

אך לא כן היה יחסו של ז'בוטינסקי. הלא גם הגדוד וגם ההגנה נחשבו בעיניו בעיקר, לא מפני שהם יוצרים כוח ונכס ישובי, כי אם בזכות הארגומנט הפוליטי שבהם. והרי גם הריגול יכול לשמש ארגומנט של ברית ונאמנות. לפיכך היה יחסו של ז'בוטינסקי אל המרגלים חיובי יותר, גם מלכתחילה. עתה, לאחר פרשת פטלורה ולאחר הניגוד הקשה שנתגלע בינו ובין החלקים המתקדמים בציונות וביהדות, הרגיש בודאי גם קרבת-נפש אל ראשי ה"גדעונות" המתנגדת לפועלים. אעפ"י כן דחה ז'בוטינסקי מועמדות זו של אלכסנדר אהרונסון. את דמות המפלגה, שטיפח ז'בוטינסקי בחלומותיו, תאר לו מלכתחילה כבנין של גוף מדיני מיוחד, הכולל בני מעמדות ומפלגות שונות. ואיש כאהרונסון שהיה דוחה מראש כל פעולה משותפת עם אנשי תנועת העבודה, לא יכול היה לשמש לו כיד-ימינו.

אך שינוי המועמדות לא הועיל בהרבה. למן הימים הראשונים של הקמת המפלגה הריביוניסטית גבר בה היסוד המפלגתי-הכתתי, בניגוד להכרזות על התוכן המדיני, הטהור מכל גון מפלגתי ומעמדי. אפשר, שהיסוד למעמדיות הריביוניסטית נוצר אחרי שנכזבה תקות ז'בוטינסקי למצוא בתנועת הפועלים בן-ברית לדרכו המדינית. תנועת הפועלים היתה שותפת לז'בוטינסקי בהערכת הכוח העברי במלחמה המדינית ובבקורת הדרכים של מרכיני-הראש בתנועה הציונית, אך היא נבדלה ממנו בתפיסת דרכי הפעולה. ז'בוטינסקי סבור היה, כי נוכל להגשים את רעיון הכוח העברי ולתקן את מצבנו הפוליטי, רק אם נמצא סממנים חדשים של השפעה על

השלטונות; ואילו תנועת הפועלים ראתה את הדרך – בפעולה העצמאית של העם העברי גופא. תחילה נתגלו הבדלי התפיסה בדרכים השונות להקמת הגדודים; אחרי כן באו הניגודים לידי ביטוי ביחס השונה להתחלות של הגנה עצמית בארץ, ולבסוף גם ביחס לשאלות ההתישבות. גם בפרובלימה ההתישבותית ראה ז'בוטינסקי את מרכז הכובד לא במאמצים העצמיים המושקעים בבנין הארץ, כי אם, בעיקר, בתביעה מאת הממשלה, תביעה קרקעות ותביעת הקלות שונות למתישב העברי. אמנם התביעות האלה הן חשובות וצודקות, ולא אחת תבעה אותן התנועה הציונית כולה, אלא שהיא לא הסכימה לעולם להעמיד את התביעה במקום המעשה. משלא הושג הסכם עם תנועת הפועלים הסתלק ז'בוטינסקי מחשבונותיו האל-מעמדיים, ונתן את ידו בשלמות למתקפי תנועת הפועלים, למכריזים על פשיטת-הרגל של התישבות העובדים, ולמנגחי ההון הלאומי על ידי קשירת כתרים להון הפרטי. עקביותו של ז'בוטינסקי מובילה אותו הלאה, עוד ועוד, בכיוון זה, עד שהוא מגיע לידי אותה ההודעה המפורסמת: „אני בורגני בן בורגני, בורגני בחסד עליון“; עד להכרזת מסעי המלחמה לשם שבירת הסתדרות הפועלים והריסת ההסתדרות הציונית, ועד לפרסום הנודע של משטר „עבדות, דם ובוז“, הדרוש לדעתו בשביל למשוך את ההון לארץ ולקיים בה התישבות.

התפתחות זו נתנה את אותותיה גם ביחסי ז'בוטינסקי להגנה.

טז.

מבראשונה לא האמין ז'בוטינסקי בהגנה העברית העצמית, כשם שלא האמין בהתישבות אשר תיעשה במאמצים עצמיים של העם העברי; אולם ברבות הימים, עם ההתפתחות שחלה בו, נעשית עינו צרה גם בכוח קיים זה, שמתנגדו תופשים בו מקום רב כל כך. עתה הוא מבקש דרכים להקמת כוח אחר, אשר יתפוש את מקום הכח הקיים אשר אינו לפי רוחו. בשנת 1925 מפתח ז'בוטינסקי באמריקה תכנית לגבש מן התנועה הספורטיבית העברית כוח, אשר יכלול בפרוגרמה שלו גם התעמלות וגם את ענין „השומר“ (הכונה להגנה). בתנועה הספורטיבית, כותב אז ז'בוטינסקי, תלוי במידה רבה העתיד שלנו באירופה המזרחית, ובה תלוי העתיד שלנו בא"י כמעט בשלמותו. חלום זה של ז'בוטינסקי, וכן ההצעה על הקמת „אוצר השומר“ לא נתקיימו, אך במקום זה קמו „ברית טרומפלדור“ וקרן „תל-חי“. הם נועדו למלא את התפקידים שיעד ז'בוטינסקי בתכניתו האמריקנית ל-התאחדות הספורטיבית ול-קרן השומר; ואמנם, מראשית הוסדה של „ברית טרומפלדור“ הרי זו מבקשת להופיע כארגון של כוח. אכן כוח זה, מראשיתו ועד היום הזה, מוצא לו ביטוי, אך בריבות-פנים בלבד. הופעתו הראשונה היתה – התנפלות על הפגנה שמאלית-רדיקלית באחד במאי 1927; ושנה לאחר זה באה התנפלות על קלוב פועלי-ציון השמאליים. הופעות ראשונות אלו פקחו עיני רבים על דרך העתיד של ארגוני הכוח הריביזיוניסטיים. ב. כצנלסון כתב אז: „תנועת הפועלים היא למודת נסיון. היא מכירה את הצפועני בעודו בביצתו. היא מכירה את צבוריותם של המתחילים במעשי-קונדסים ומסיימים ברציחות פוליטיות“.

אמנם, אף אחד מן המאויים הריביזיוניסטיים לא הוגשם בדרכים האלה. לא נהרסה ההסתדרות הציונית, ולא נשברה הסתדרות העובדים. ואולם תוצאה אחת הושגה ע"י הריביזיוניסטים: הופר הכלל שהיה נהוג ומקובל בישוב, כי השימוש בכוח מותר אך ביחס לפורעים ומתנקשים מבחוץ; שבצעני פנים קיים אך נשק ההוכחה והתביעה. יתכן לומר, שהריביזיוניסטים הפכו את הסדר, הם הנהיגו שימוש

בכוח כלפי פנים, דוקא. הן לגבי חוץ לא האמין ז'בוטינסקי ולא האמינה תנועתו בערכו הממשי של הכוח העברי.

יז.

ואולם עמידתו האיתנה של הישוב במשך כל שנות המאורעות השפיעה, בכל זאת, היא הגבירה, כנראה, גם בלב ז'בוטינסקי את האמונה בישוב. אף כוח-הנוטרים שגדל בהדרגה פעל, בלי ספק, את פעולתו. כוח זה דמה יותר ויותר לגדודים העברים – זה חלומו של ז'בוטינסקי. לעומת זה, ספק הדבר, אם רָוָה ז'בוטינסקי נחת מפרי הסיכום של יותר מעשר שנות ריביזיוניזם. התנועה אמנם גדלה, הכניסה תחת כנפיה נוער רב, אבל תוצאותיה המעשיות הלא הן אפס גם בשטח המלחמה הפנימית, ועל אחת כמה וכמה בשטח הבנין והיצירה, או בשטח המדיני. ודאי שז'בוטינסקי ראה את הדברים כמו שהם. על כל פנים הראה כמה פעמים נכונות לעזוב את דרך הפילוג והשבירה, ולהכנס במשא ומתן כדי להקים אחדות ישובית וציונית מחדש. המלחמה הפסיקה אחד מנסיונותיו של משא-ומתן כזה. ניכר היה, כי בערב המלחמה ולאחר התפרצותה גברה אצל ז'בוטינסקי הנטיה לאיחוי הקרע, על מנת לשוב חזרה אל האורגנים הישוביים ואל ההסתדרות הציונית. חזרתם של הריביזיוניסטים לועד הלאומי היתה בודאי תוצאה מהתגברות הכיוון הזה.

אך לעומת הכיוון הזה, לא פסק בקרב הריביזיוניסטים גם גידול אותם הכוחות הרואים את מקור קיומם וחייהם אך ורק במלחמה הפנימית ובהגברת הנסיונות לערער מחדש את ההסתדרות הציונית, לשבור את הסתדרות העובדים ואת כוח הגנתו המאוחד של הישוב. פלג ידוע בתוך התנועה הריביזיוניסטית הגיע תוך התפתחות זו למדרגה, אשר גם חלק מן הריביזיוניסטים נרתע ממנה. רתיעה זו השפיעה, בלי ספק, גם היא, בין שאר הגורמים, לכיוון רוחו של חלק מן הריביזיוניסטים ושל יוצרם לקראת דרך התשובה אל הסתדרות ציונית וישובית אחת.

לקח המלחמה הנוכחית עלול היה להגביר כיוון זה לתיקון דמותו של הריביזיוניזם. צרפת נתנה דוגמה בולטת לגורלה של אומה, שחרבה מפני ליבוי ניגודיה הפנימיים. היו בין מדינאיה שתלו את תקוות-הצלתה בדיכוי כל ארגון וביטוי חפשי. אך במקום הישועה באה שבירת הרוח והצדקת הכניעה. ואולם יותר מדוגמת ההסטוריה הכללית צריך היה האסון הגדול של חורבן היהדות להשפיע על הריביזיוניסטים; התפקיד העצום המוטל על הציונים בשעה זו, – תפקיד שגם בכוחות מאוחדים אין למלאו בשלמות – אף הוא צריך היה להשפיע, כי תחדלנה מגמות הפילוג וההרס בתוך הציונות.

והנה, בעצם הימים האלה מת ז'בוטינסקי. מת האיש, שהיה בכוחו להחזיר את הריביזיוניזם לפעולת-בנין; אשר עם כל הריבות הפנימיות שחולל בתוך העם העברי, עוד נשא בלבו את זכר הימים של מלחמה ואחריות ציונית משותפת, נשא בלבו חלומות ציונים גדולים. רפיון אמונה בכוחות השפונים בעם, מריבות פנימיות ומרירות אישית גרמו לסילוף דרכיו; אך עד שעתו האחרונה עוד פיעמה בלב רבים התקוה לתקנתו ולתקנת תנועתו בכוחו, ברגע של אחריות לאומית גדולה. מה יהיה גורל ירושתו עתה – ימים ידברו.